

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA “QO'RQUV” KONSEPTINI VOQELANTIRUVCHI LEKSIK BIRLIKLAR

Axmadaliyeva Gulmira Marufjon qizi,

Farg'ona davlat universiteti,

ingliz tili o'qitish kafedrası metodikasi o'qituvchisi,

E-mail: gulmiraaxmadaliyeva594@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada qo'rquv konseptini voqelantiruvchi leksik birliklarning ingliz va o'zbek tillaridagi ifodasi va qo'llanilish masalalari atroflicha bayon etildi. Ushbu konseptni ifodalovchi leksik birliklarning assotsiativ maydoni tasniflandi. Shuningdek, maqolada o'rganilayotgan tillardagi qo'rquv konseptiga doir leksik birliklarni tarjima va ekvivalent muammolari haqida ham so'z yuritildi.*

Kalit so'zlar: *periferiya, leksema, assotsiativ maydon, konsept, qo'rquv, kognitiv qatlam.*

“Qo'rquv” konseptiga berilgan ta'riflar, tilshunos olimlar tomonidan o'rganilgan tadqiqot ishlari haqida so'z yuritar ekanmiz, ushbu maqolamizda biz ko'proq konseptga doir leksik birliklar haqida so'z yuritimiz. “Qo'rquv” leksemasiga doir leksik birliklarning soni ortishiga sabab bo'lgan yadroviy so'z ingliz tilida “fear” (qo'rquv) so'zi hisoblanadi. Shu so'zga oid sinonim so'zlar esa qo'rquv konseptiga kiruvchi leksik birliklar sanaladi. “Qo'rquv” konsepti ingliz tilida “fear” leksemasiga mos keladi. “Fear” so'zining “Cambridge” lug'atidagi ta'rifi quyidagicha berilgan: *an unpleasant emotion or thought that you have when you are frightened or worried by something dangerous, painful, or bad that is happening or might happen* (1), ya'ni sodir bo'layotgan yoki sodir bo'lishi mumkin bo'lgan xavfli vaziyatdan qo'rqib, havotirga tushganingizda paydo bo'luvchi yoqimsiz his-tuyg'u va fikrlar qo'rquv so'ziga mos ta'rif bo'lishi mumkin. “Fear” leksik birligiga sinonim sifatida esa *terror, dread,*

alarm, panic, horror va afraid kabi leksemalar kiradi. Antonim sifatida esa *calmness, confidence, brave* kabi soʻzlarni misol qilishimiz mumkin.

Ingliz tilshunosligida qoʻrquv holati asosan “fear” leksemasi bilan ifodalanadi va uning bir nechta sinonimlari mavjud. Aynan “fear” soʻzi “qoʻrquv” konseptini ifodalovchi yadroviy soʻz hisoblanadi. “Fear” soʻziga soʻz yasovchi qoʻshimchalar qoʻshish yordamida *fearful, fearfulness, fearless, fearlessness, fearsome* kabi soʻzlarni hosil qilish mumkin. “Fear” soʻzi asosan *fearfulness, dread, panic, terror, fright, horror, worry, anxiety, afraid, consternation, phobia scare, scarecrow, terrified, terror-stricken* kabi soʻzlar bilan sinonim holatlarda qoʻllaniladi.

Ingliz va oʻzbek lugʻatlarida berilgan taʼriflar asosida har bir leksik birlikning assotsiativ maydonida yadroviy soʻz va uning periferiya shakli mavjudligini koʻrishimiz mumkin. Yadroviy soʻz doimiy barqaror boʻlib, u periferiya maydonining asosiy semantic maʼnosiga ega va periferiya maydoni uchun eng tushunarli va semantik jihatdan aniq boʻladi.

“Qoʻrquv” konseptining ingliz tilidagi muqobil varianti boʻlgan “fear” leksemasining leksik va semantik maydoni haqidagi nazariy qarashlarni tilshunos olim Batalina Yelena Aleksandrovnaning quyidagicha taʼriflaydi:

“Fear” soʻzining yadroviy markazi boʻlgan “qoʻrquv” leksemasi bilan bir qatorda *fearful (qoʻrqinchli, qoʻrqoq), fearless (qoʻrqoqlik, qoʻrqinchlilik, dahshatlilik), fearfulness (qoʻrqmas)* turkumlarini oʻz ichiga oladi.

Yadroviy soʻz “Fear” konseptining sinonim leksemalari sifatida esa *terror (dahshat), fright (qoʻrquv), horror (dahshat), alarm (qoʻrquv, vahima), panic (saorsima, vahima, dahshat), anxiety (tashvish, xavotir), scare (qoʻrqish, vahima), worry (tashvish, xavotir), nervousness (asabiylashish, xavotirlanish, qoʻrqish, choʻchish), dread (qoʻrqinch, vahima, dahshat), risk (xavf-xatar), danger (xavf-xatar, tahdid)* kabilar berilgan.

Periferiya qatlami esa quyidagi leksik birliklardan iborat boʻlib, ushbu lisoniy birliklar semantikasida qoʻrquv maʼnosini koʻrish mumkin: *agitation (hayajon, tashvish, bezovtalik), trepidation (vahima), consternation (qoʻrquv,*

qo'rqinch, vahima, dahshat, dismay (xavotir, sarosima), distress (tushkunlik, qayg'u), unease (tashvish, xavotir), apprehension (qo'rquv, hadik, cho'chish), timidity (qo'rqoqlik, yuraksizlik), unrest (notinchlik, bezovtalik, tashvish), doubt (shubha), suspicion (shubha), phobia (fobiya, qo'rqish, vahimaga tushish), nightmare (yomon tush, bosinqirash, dahshat), mania (vasvasa), awe (qo'rquv tuyg'usi) kabilar shular jumlasidandir (2).

Yuqorida keltirilgan tasniflar asosida shuni bilish mumkinki, lisoniy paradigmada hissiyotni ifodalovchi tushunchalar alohida o'rinni egallaydi. Shu tufayli, qo'rquv (fear) tushunchalarini ifodalashning assotsiativ maydonini o'rganish zarur. Shu sababli ham, ushbu maqolamizda ingliz va o'zbek tilidagi qo'rquv konseptini ifodalovchi leksik birliklar masalasiga to'xtalib o'tdik va tahlil qildik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fear#google_vignette
2. Lyashenko Natalya Aleksandrovna, Batalina Elena Aleksandrovna. On the issue of language means of the concept "fear" verbalization in the modern English language, Филологические науки. Вопросы теории и практики, Тамбов: Грамота, 2017. № 10(76): в 3-х ч. Ч. 1. С. 133-137. ISSN 1997-2911.

